

Napísal Ľubomír Feldek

VEĽKÁ KNIHA SLOVENSKÝCH ROZPRÁVOK

Ilustroval Peter Uchnár

© Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., 2020
Text © Ľubomír Feldek, 2020
Illustrations © Peter Uchnár, 2020

VELKÁ KNIHA SLOVENSKÝCH ROZPRÁVOK

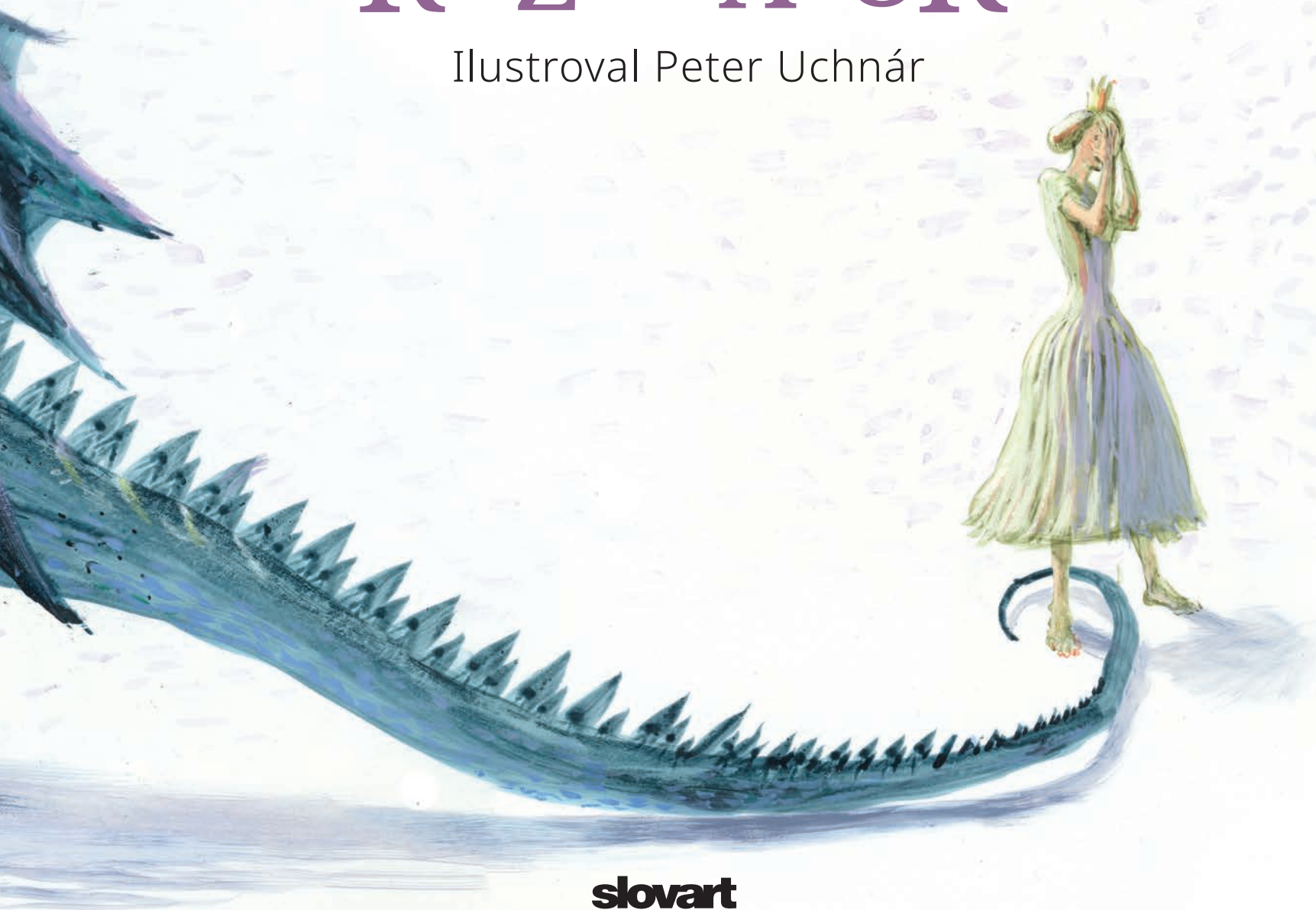

Napísal Ľubomír Feldek

VELKÁ KNIHA SLOVENSKÝCH ROZPRÁVOK

Ilustroval Peter Uchnár

slovart

AKO ŠLO VAJCE NA VANDROVKU

Ako šlo vajce na vandrovku? Nuž, ako každý tovariš, čo sa chce vyučiť za majstra – rozkotúľalo sa kade ľahšie, tak, aby nenarazilo do dačoho, čo je tvrdšie. Veď tovariš nemusí si hneď hlavu rozbiť, aj keď je smelý – nie je žiadna hanba ostať celý.

Šlo teda naše vajce na vandrovku a prvý, koho postretlo, bol rak.

„Kam ideš?“ pýta sa vajce raka.

„A ty kam?“ pýta sa rak.

„Ja idem na vandrovku,“ vraví vajce. „Nepridáš sa ku mne?“

„Čo je viac ako tovariš? Dvaja tovariši!“ pomyslel si rak a pridala sa k vajcu.

Boli dvaja – mali za dvoch odvahy.

Idú, idú, stretnú kačku.

„Kam ideš?“ pýta sa vajce kačky.

„A vy kam?“ pýta sa kačka.

„My ideme na vandrovku – nejdeš s nami?“

„Trom uhne sa aj strom!“ pomyslela si kačka a pridala sa k nim. Boli traja – aj odvahy mali za troch.

Idú, idú, stretnú moriaka.

„Kam ideš?“ pýta sa vajce moriaka.

„A vy kam?“ pýta sa moriak.
„My ideme na vandrovku – pod’ aj ty!“
„Lepšie za tmy s kamarátmi!“ pomyslel si moriak a pridol sa k nim.
Boli štyria – aj odvahy mali za štyroch.
Idú, idú, stretnú koňa.
„Kam ideš?“ pýta sa vajce koňa.
„A vy kam?“ pýta sa kôň.
„My ideme na vandrovku – pod’, budeme piati!“
„Kde sú piati, slovo platí!“ pomyslel si kôň a pridol sa k nim.
Boli piati – aj odvahy mali za piatich.
Idú, idú, stretnú vola.

„Kam ideš?“ pýta sa vajce vola.

„A vy kam?“ pýta sa vôl.

„My ideme na vandrovku – pridaj sa!“

Vôl si nič nepomyslel, veď to bol vôl, ale náhodou sa i bez rozmýšľania dobre rozhodol. Pridal sa k nim a boli šiesti. Aj odvahy mali za šiestich.

Idú, idú, stretnú kohúta.

„Kam ideš?“ pýta sa vajce kohúta.

„A vy kam?“ pýta sa kohút.

„My ideme na vandrovku – aj ty o tom pokohútaj!“

„Ešte jeden – šťastných sedem!“ pokohútal kohút – a aj on sa k nim pridol. Boli siedmi – i odvahy mali za siedmich.

Vandrovali, vandrovali, až tu zrazu, večer a uprostred hlbokého lesa, prišiel na nich hlad. I prikázalo vajce kohútovi, aby vyletel na najvyšší smrek a dobre sa porozhliadal. Poslúchol kohút – zazrel zo smreka svetlo zďaleka.

„Leť, kohútik, proti tomu svetlu a ukazuj nám cestu!“ povedalo vajce. „Aj keby to tam čerti svietili, musia nás nakrmiť a prenocovať.“

Kohút nad nimi letel pred nimi a oni sa pod ním poberali za ním. Odvahy za siedmich – šli ako na hotové.

Našli uprostred lesa svietiacu chalupu. Povie vajce koňovi, aby zabúchal na dvere – kto už mal zabúchať, ak nie kôň? Kopne kôň do dverí – a z dverí sa stará baba teperí:

„Čo tu chcete? Zmiznite, lebo keď sa vrátia moji vnuci zbojníci, urobia z vás horúcu kašu v rajnici!“

„Svet sa preto nezrúca, nijaká kaša sa neje horúca,“ vraví vajce. „A keď už sme pri kaši – daj nám, siedmim tovarišom na vandrovke, dačo zjesť.“

Všetci dobrí ľudia na svete by našich tovarišov nakrmili aj na noc prichýlili. Lenže stará baba v lese bola zlá:

„Nech vás parom vezme, pre takých kadejakých vandrákov nemám nič!“

Čo tu robiť? Prikázalo vajce volovi, aby vzal zlú starú babu na rohy. Vôl nerozmýšľal, veď to bol vôl, ale náhodou i tentoraz urobil dobre. Nabral babu na rohy, odniesol ju do hory, v hore babu rohami hodil kdesi do jamy – a pribehol naspäť.

Vošli všetci do izby a tam našli pre siedmich zbojníkov prestretý stôl.

Hneď by sa naši siedmi tovariši dali do jedla. No tu zrazu vonku haravara, až na stole podskočila vára. Siedmi zbojníci sa vracali zo zboja a každý mal nižšie jedno plece, lebo na ňom niesol plné vrece.

Čo tu robiť? Postavilo vajce vola do pitvora, koňa do izby za dvere, moriaka poslalo na pec, kačku pod lavicu, raka do krhly, kohútovi prikázalo vyletieť hore na pánt a samo sa zahrabalo do pahreby. Predtým ešte zahasilo svetlo.

Zbojníci sa blížia k chalupe a vidia, že sa v nej nesvieti.

„Čo to má znamenať? Zaspala tá naša stará mať, či čo?“

Zastanú pred tmavou chalupou, premýšľajú – vojst' či nevojst'?

„Vy postrážte vrecia,“ vraví najväčší z nich, „a ja vojdem a uvidím, či je všetko v poriadku.“

Vstúpi on do pitvora – a tam ho vôl vezme na rohy a hodí otvorenými dverami do izby.

Kôň za dverami izby nemešká – a podŕho do zbojníka kopytom.

„A to je kto?“ skríkne zbojník. „No veď počkaj, hneď si ja na teba posvietim!“

Skočí k pahrebe, že ju rozdúcha, aby pri ohni lepšie videl – no len čo rozhrnul pahrebu, len čo začal do nej fúkať, pripieklo žeravé uhlie vajce, vajce puklo a fúk! – nafúkalo zbojníkovi do očí žeravý popol.

Vykrikuje zbojník od bolesti a skočí ku krhle, že si vymyje oči vodou. Ale ako načrie rukou, chytí mu rak prsty do klepiet.

Ešte viacej sa zbojník preľakne, mykne rukou, prevrhne krhlu, krhla narobí hrmot – a do toho hneď moriak na peci: „Udri! Udri!“

A spod lavice vyletí kačka, bije krídlami zbojníka sprava i zľava a volá: „Tak? Tak?“

„Nie tak! Nie tak!“ kričí zbojník a vyskakuje až po pánt.

A z pánta mu kohút rovno do ucha: „Kikirikí!“

To už bolo i na najväčšieho zbojníka priveľa. Vyletí z chalupy ako bez duše, dobreže na zem nepozráža i tých šiestich vonku.

„Kto je tam? Aká skaza?“ vypyťujú sa ho.

Najväčší zbojník bol kusisko chlapa – ale teraz len po dychu lapá a odpovedá:

„Beda nám je, beda!

Koľko čertov nás tam čaká, to sa zrátať nedá.

Ten v pitvore má vidly nevidané –

len tak som letel, keď ma nabral na ne.

A ešte do mňa popritom
spoza dverí druhý kopytom.

Ja k pahrebe – no tá neposvieti.

Pri pahrebe čaká na mňa tretí –
s puškou vyskočí

a strelí mi rovno do očí.

Oči si chcem vymyť v krhle –

a v tej krhle štvrtý chrchle,

nožnice má v hrsti,

dobreže mi neodstrihol prsty.

A na peci piaty, taký múdry,

čo len rozkazuje: „Udri, udri!“

A spod lavice šiesty kat –

a udiera ma tak i tak.

Vyskočím až po pánt od paniky –
a tam reve siedmy: „Na pántiky!“
Nech neufujazdím kadesi,
na pánte ma zaraz obesí.“

Nečakali zbojníci, kým sa čerti vyrúti z chalupy. Rozutekali sa na všetky strany. Aj vrecia odhodili – a zlata veru nebolo v nich málo! –, len aby sa im ľahšie utekalo.

Naši siedmi tovariši vrecia poprezerali – a boli spokojní s tým, čo v nich našli. Veď kde by už hľadali tých, čo im to patrilo? Bolo to už teraz ich.

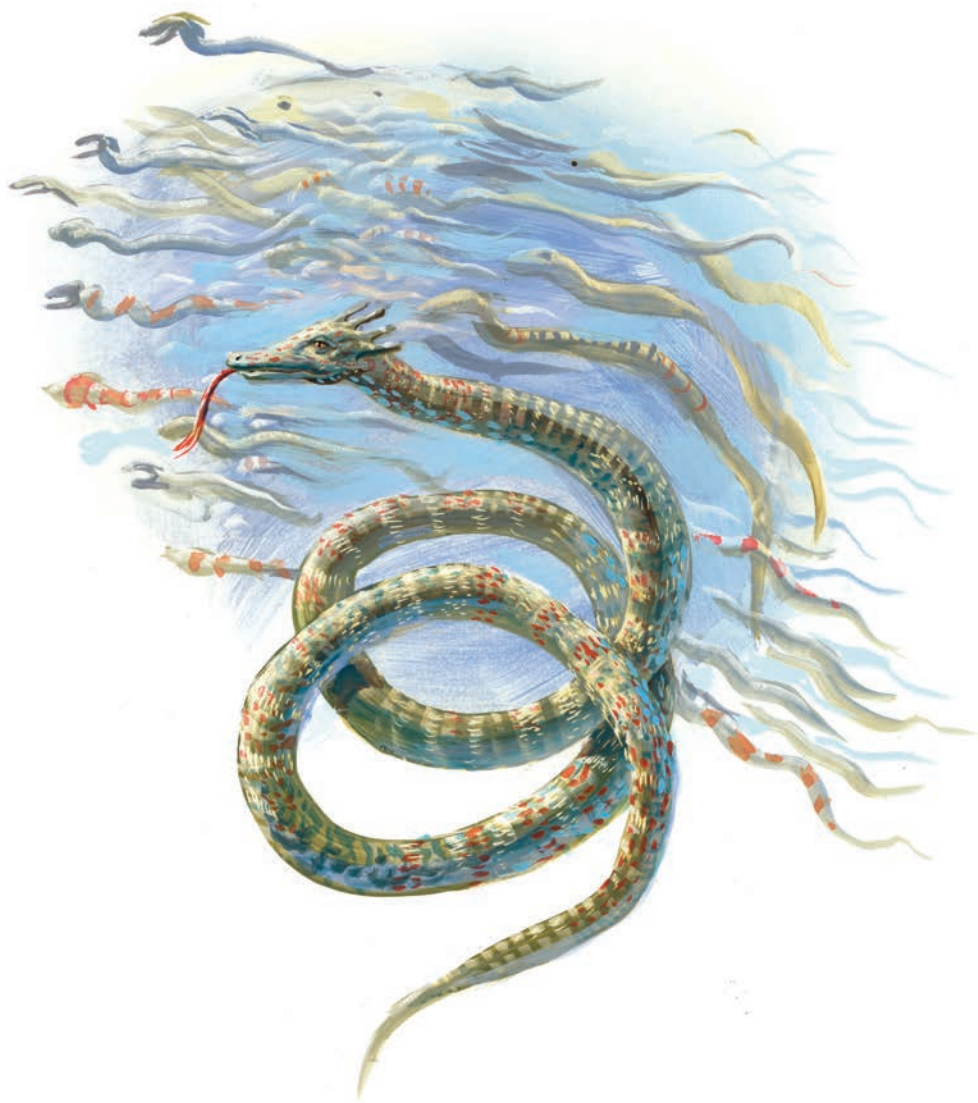
„Veruže už nie sme tovariši,“ zvolalo puknuté vajce. „Majstrovský kúsok sa nám podaril, veruže sme už majstri.“

„A máš aj majstrovsky rozbitú hlavu,“ povedala kačka.

„Pokoj po boji hlavu zahojí,“ zasmialo sa vajce.

Celú noc hodovali, jedli, pili ako králi
– a ráno si každý, čo mu patrí, zobral.
Každý majster – už len sám!
– sa svojou cestou pobral.

BAČA A ŠARKAN

Žil raz bača, čo mal ženu zlú ako šarkan. Nebola taká zlá odjakživa. Keď za ňou ešte chodil ako slobodný mládenec za slobodnou dievkou, bývala ona spevavá a milá ako škovránok. No odkedy jej pri oltári odprisahal vernosť, zmenila sa na nepoznanie. Večne mu len pílila uši, ustavične mu čosi vyčítala. Nečudo, že sa bača vždy tešil na ten jarný deň, keď sa s ňou mohol rozlúčiť a celé leto byť na salaši bez nej, iba s krídľom ovečiek a so psom. Ovečky sa samy pásli, pes Dunaj ich zavracaľ a bača zatiaľ postával na hrebeni hory, opretý o vatrál, očami blúdil po širokom modrom nebi i po hlbokých dolinách a vravel si:

„Ach, bolže by krásny ten boží svet bez ženy.“

Raz, bolo to už v jeseni, keď sa hady chystajú na zimný spánok, náš milý bača znova tak stojí, opiera sa, a čo vidí? Ku skale na druhej strane doliny sa zo všetkých strán zliezajú húfy hadov. Najväčší

had vzal na jazyk akúsi zelinku, dotkol sa ňou skaly, tá sa otvorila a had po hadovi mizol v diere. Za posledným sa skala zase zavrela.

Hútal bača, čo to vlastne videl, a napokon prikázal ovečkám, nech sa len ďalej pasú, a psovi Dunajovi, nech len ďalej na ne dozerá, a sám sa pobral na druhú stranu doliny.

„Musím ja,“ povedal si, „preskúmať, čo je to za zelinka a kam to zaliezajú hady.“

Veľa zeliniek vedel pomenovať bača, iba tú nie, čo rástla vôkol skaly – všimol si ju prvý raz. No čo tam po mene. Odtrhol bača jednu byľ, dotkol sa ňou skaly – otvorila sa i jemu.

Vošiel bača do skaly – a tu priestranná jaskyňa. Steny, akoby ich posial hviezdami – tak sa ligotali od zlata a striebra. Uprostred jaskyne stál zlatý stôl a na ňom ležal do kľbka skrútený najväčší had. Ostatné hady si políhali kade-tade po jaskyni. Keď vošiel bača, všetky už spali, i ten na stole.

Páčila sa bačovi jaskyňa, dlho si ju prezeral, potom si však spomenul na ovečky.

„Ech,“ povedal si, „videl som, čo som chcel vidieť, idem nazad.“

Ľahko sa povie, ťažko urobí. I za bačom sa skala zavrela – a on nevedel, čo si počať, aby sa znova otvorila. Zelinku, ktorou sa jej zvonku dotkol, tam vonku i zahodil – a tu dnu, v jaskyni, nijaká podobná nerástla. Skúšal bača odtisnúť skalú rukami, no darmo. Skala neústupná – a bača v pasci.

„Čo už teraz,“ zahundral. „Keď nemôžem von, i ja si tu chvíľu pospím, tak ako tie hady.“

Zakrútil sa do kabanice, ľahol si do kúta jaskyne a zaspal.

Nezdalo sa mu, že by dlho spal, keď ho prebudil akýsi šust. Strhol sa, ký čert mu to šustí po kolibe? Či azda ten jeho šarkan v sukni nevydržal bez neho v dedine? Prišla mu žena píliť uši až sem na salaš? Kdeže tam bol jeho salaš! Kdeže koliba! Len čo si pretrel oči, svetlo mu, kde sa to budí. Udrel mu do očí ligot stien i zlatého stola. Najväčší had ešte vždy na ňom ležal skrútený, no tie ostatné sa už vystierali, dvíhali hlavy a sipeli:

„Či už časss?“

Najväčší ich chvíľu počúval a potom zrazu i on sám zdvihol hlavu a zasipel:

„Už časss.“

Hneď nato sa i vystrel, zliezol zo stola a plazil sa ku skalnej stene. Všetky hady za ním. Nebolo nášmu bačovi viac treba – zo dva razy zívól a hybaj za nimi:

„Kadiaľ ony, tadiaľ i ja.“

Znova sa ukázalo, že jeden mieni, druhý mení.

Najväčší had sa dotkol čímsi skaly, tá sa otvorila a hady, jeden po druhom, liezli z jaskyne von. Za posledným chcel i bača, no vtom sa mu skala s hrmotom zavrela pred nosom a zvonku zasipel ten najväčší had:

„Veru tak, bača, ty tam musíš ostať.“

„A čo by som tu robil?“ ozval sa v skale zatvorený bača. „Gazdovstvo tu nemáte, robotu mi nedáte a naveky spať sa mi ešte nechce. Pustite ma von, mám na salaši ovce a v dedine zlú ženu.“

„Skôr odtiaľto nevyjdeš, kým neodprisaháš, že nikdy nikomu nepovieš, kde si bol, ako si sa sem dostal a čo si tu videl.“

Čo mal bača robiť? Odprisahal, že nikomu nič nepovie, len aby bol už vonku.

„Ale pamätaj si, zle sa ti povodí, ak porušíš svoju prísahu,“ pohrozil ešte bačovi najväčší had a vypustil ho zo skaly.

Vyšiel bača znova na boží svet – a neveril vlastným očiam. Vonku namiesto jesene bola už znova jar.

Rozvíjala sa bučina,
zelenala sa lúčina,
navôkol pre ovečky chutná paša –
a salaš bez baču a bača bez salaša.

„Beda mi,“ zalomil bača rukami. „Ja človečik-sprostáčik, čo som to urobil? Veď som celú zimu prespal v skale! Jaj, ovce moje, kde vás nájdem? Jaj, žena moja, čo tá na to povie? Tá ma bude z kadečoho podozrievať. Tá ma umučí.“

Tak bedákal bača a poberal sa v tú stranu, kde stála jeho koliba.

Už z diaľky zazrel, ako sa okolo koliby krúti jeho žena. Celú zimu sa neukázal v dedine, iste mu to teraz prišla vyčítovať na salaš. Aby jej nepadol hneď do rúk, prešmykol sa bača poza kolibu, preskočil ohradu a učupil sa v košiari. Ako tam čuší, zrazu vidí, že odkiaľsi prikvitol neznámy pán v čiernom kabáte a vypytuje sa jeho ženy:

„Pani bačuľa, a kde máte muža?“

„Jaj, keby ja vedela! V jeseni odišiel za ovcami a odvtedy ho niet,“ pustila sa do plaču bačuľa. „Pes Dunaj sám sa vrátil s krídľom, no po mojom milovanom mužíčkovi zľahla sa zem. Ak ho zožrali vlky, hľadám si zo svojho mužíčka-neboráčka aspoň košťalíky.“

Ženin plač chytil baču za srdce. Tuším predsa len nebola až taká zlá. A ak aj bola, cez zimu sa polepšila.

„Ej, neplač, žena moja,“ vyskočil bača z košiara. „Tu som ti! Nezožrali ma vlky. Len som si v košiari chcel chvíľku zdriemnuť, no zaspal som tak tuho, že som prespal celú zimu.“

Nepomohol si bača touto výhovorkou. Len čo ju bačuľa počula, prešiel ju plač a začala nadávať, dobreže v jarnej hore nezačalo opadávať lístie:

„Bodaj sto hromov udrelo do teba, pochábeľ! Aký si ty chlap? Aký bača? Ovce nechá na psa, ženu naverímboha, a sám prespí zimu ako had.“

„Nevie to jej jazyčisko, ako je pri pravde blízko,“ pomyslel si bača, no mlčal ako peň, lebo ho nútila mlčať prísaha, čo dal hadovi.

Tu sa však bačovej žene prihovoriť neznámy pán:

„Upokojte sa, pani bačuľa, veď možno to nebude celkom tak, ako vraví váš muž. Musel ten prespať zimu niekde inde, a keď vám prezradí, kde ju prespal, hneď sa udobrite.“

„A vari ju neprespal v košiari? Vari naozaj niekde inde?“ rozčertila sa bačuľa ešte viac. „Tak potom kde si spal a pri kom a s kým? Prezrad, kým ti kážem podobrotky!“

Nemohol bača prezrádzať – ďalej mlčal.

„Čuší, lebo sa vás bojí,“ povedal neznámy pán a šuchol bačovej žene do hrsti peniaz. „Tu máte a vráťte sa do dediny. Sám sa ho povypyťujem a potom vám poviem.“

Dala bačuľa na takú reč. Vzala peniaz a vrátila sa do dediny.

Bol by sa bača aj poďakoval neznámemu pánovi, že ho aspoň na chvíľu ochránil pred ženiným hnevom, no neznámy pán sa zrazu tri razy zväčšil a jeho kabát zakryl nebo ako čierny mrak. Na čele sa mu objavilo tretie oko – hneď bača vedel, že pred ním stojí mocný čiernokňažník. Od strachu i zabanoval, že tu niet jeho ženy.

„A teraz, keď sme už sami, vrav, kde si bol od jesene do jari!“ uderil čiernokňažník na baču.

Bál sa bača porušiť prísahu, čo dal hadovi, bál sa i priečiť čiernokňažníkovi. Čo tu robí? Koho sa báť menej, koho viac? Pomyslel si bača, že aj keď nesmie vravieť, prstom ukázať môže, na to neprisahal.

„Vrav, bača! Kde si prespal zimu?“ znova sa ešte prísnejšie spýtal čiernokňažník.

Bača ukázal prstom na skalú na druhej strane doliny.

„V skale?“ povedal čiernokňažník. „Pôjdeme teda tam.“

Keď boli tam, znova sa čiernokňažník baču opýtal:

„A ako si sa dostal do skaly?“

Zas nepovedal bača nič, iba prstom ukázal na zelinku, čo rástla vôkol skaly.

Hneď bolo čiernokňažníkovi všetko jasné. Odtrhol zelinku, potrel ňou skalú – a skala sa aj pred ním poslušne otvorila. Čiernokňažník však do nej nevstúpil, iba vytiahol akúsi knihu a začal z nej čítať.

V tej chvíli sa zatriasla zem, zo skaly sa ozvalo strašné sipenie a von vyliezol ukrutný šarkan. Z tlamy mu šľahal plameň, chvostom ťal napravo i naľavo a reval:

„Beda ti, bača, porušil si prísahu!“

Zdúpnel bača, ten hlas mu bol akýsi známy. Pozrie sa lepšie, a veru áno, je to ten had, ktorému prisahal – ibaže podrástol na obrovského šarkana.

„A veď som nikomu nič nepovedal,“ zvolal bača zúfalo.

„Ale si ukazoval a to je to isté, akoby si povedal,“ reval šarkan. „Teraz ja ukážem tebe. Rozlúč sa so životom!“

„Neboj sa, bača, len mu hod' toto cez hlavu,“ zvolal čiernokňažník a podával bačovi akúsi ohlávku.

Nemal bača na výber, vzal ohlávku a hodil ju šarkanovi cez hlavu.

Jaj, teraz len bolo beda bačovi! Ledva sa šmykla ohlávka šarkanovi cez hlavu, šarkan ňou trhol, baču strhol – a ten sa ani nenazdal a sedel šarkanovi na chrbte. V tej chvíli sa šarkan s bačom vzniesol a už leteli ponad hory, ponad doly. Nastala tmúca tma a bača videl iba to, na čo mu posvietil plameň, čo šľahal zo šarkanovej tlamy. Videl bača, ako sa hlboko pod ním trasie zem a vždy, keď sa šarkan oženie chvostom, dolu z vrchov sa gúľajú kamene. Šarkan podchvíľou vypustil zo seba i prúd vody a bača videl, ako sa potôčky na horských stráňach menia na rieky a z veľkých miest, čo svietili na morských brehoch, sú zrazu malé zatopené ostrovy. Zatvoril bača radšej oči, aby nemusel hľadiť na tú skazu. Nevedel ani, či on sám je ešte živý a či je už mŕtvy.

Keď sa vybúril šarkanov prvý hnev, zmiernil sa i jeho let. Prestal šibať chvostom, prestal púšťať vodu, ani z tlamy mu už nešľahal taký plam. I bačovi trošku odľahlo pri srdci, keď videl, že je ešte stále živý, a čakal už len, kedy sa šarkan spustí nadol. Zosadať sa však šarkanovi ešte nechcelo. Pomaly, pomaličky stúpал čoraz vyššie – a hory, čo bača videl pod sebou, boli už teraz menšie ako mraveniská. A šarkan stúpал ďalej, až napokon bača videl pod sebou len mraky a nad sebou slnko a hviezdy.

A vtedy šarkan zrazu zastal a ostal s bačom nehybne visieť na jednom mieste.

„Jajbože, čože si len teraz počnem, keď visím takto medzi nebom a zemou? Až do neba sám nevyletím – a ak skočím dolu, nezostane zo mňa ani mastný fliačik,“ zabadákal bača a rozplakal sa ako dieťa.

Šarkan visel v povetrí a nevšímal si bačov plač.

„Šarkan, veľkomožný pán šarkan, zmilujte sa,“ prosil bača tak, že by i kameň zmäkol na jeho prosby. „Oj, zľetteže, zľette dolu, prisahám, že vás do svojej smrti už nikdy nenahnevám.“

Šarkan iba zafučal a zafľkal, ale nepohol sa ani o piad.

A tu zrazu sa doniesol k bačovým ušiam akýsi známy hlas. Započúval sa bača a zdalo sa mu, že počuje hlas svojej ženy. Ale nebol to ten hlas, ktorým mu ustavične pílila uši, odkedy jej odprisahal vernosť pred oltárom. Bol to hlas, aký si pamätal z čias, keď ešte nebola jeho ženou, keď bola ešte tou slobodnou dievkou, za ktorou podchodil ako slobodný mládenec. Bol to hlas spevavý a milý ako hlas škovránka.

Poobzeral sa začudovaný bača – a videl, že to naozaj nad ním poletuje spievajúci škovránok.

Škovránok spieval a spieval a priletúval k bačovi vždy bližšie a bližšie. A keď už trepotal krídelkami priamo nad bačom, bača ho poprosil:

„Škovránok, vtáčik bohumilý, prosím ťa, doletže ty k nebeskému otcovi a vypovedz mu moju biedu. Povedz mu, že ho nastokrát pozdravujem a že ho prosím o pomoc.“

Škovránok zaletel k Bohu a rozpovedal mu, ako bača úpenlivo prosí. I zmiloval sa nebeský otec nad úbohým bačom. Napísal čosi zlatým písmom na brezový lístok, dal lístok škovránkovi do zobáčka a prikázal mu, aby ho spustil šarkanovi na hlavu.

Zletel škovránok od božieho trónu nad šarkanovu hlavu a pustil na ňu brezový, zlatým písmom popísaný lístok. Šarkan ani nezafučal, ani nezafríkal, len sa potichučky začal spúšťať a o chvíľu zosadol a opatrne striasol baču z chrbta na pevnú zem.

Bačovi sa od úľavy zakrútila hlava, no hneď sa spamätal a videl, že stojí pri svojej kolibe na salaši. Šarkana nikde, škovránka nikde, iba Dunaj práve zavracať do košiara ovce na dojenie – akoby sa nič nebolo stalo.

A ktože to hore kopcom kráča?
„Žienka moja milovaná!“ potešil sa bača.

ČERT V SLUŽBE

Vybral sa ráno do hory chudobný drevorubač – v plátennej kapsičke si niesol posledný kúsok chleba. V hore si kapsičku zavesil na konár a dal sa do roboty. Rúbal, neborák, rúbal a kálal hrubé duby, len tak mu tiekol pot z čela a v bruchu húdli hudci. Ale vravel si:

„Zjem si ten kúsok chleba až navečer po práci, veď keby som ho zjedol na obed, čo by som potom večeral?“

A veru mohol ho radšej zjesť skôr. Lebo tesne pred súmrakom sa z pekla prikradol čert a ukradol drevorubačovi chlieb aj s kapsičkou.

Vrátil sa čert do pekla a začal sa chváliť kamarátom:

„Pozrite, drevorubačova večera! Nechal som ho celý deň rúbať, nechal som ho najprv poriadne vyhladnúť – a potom som mu ju uchmatol rovno spreď nosa.“

Smiali sa čerti, keď to počuli – ale počul to aj Lucifer a ten sa nesmial.

„Fuj!“ zvolal. „Nielen pripraviť chudáka o posledný kúsok chleba – ale ešte i počkať a ukradnúť mu ho až vo chvíli, keď chudák už umiera od hladu. Za takúto zlomyseľnosť sa i v pekle trestá.“

A Lucifer hneď a zaraz dal zlomyseľnému čertovi pokutu:

„Vrátiš sa na svet a rok budeš zadarmo slúžiť tomu drevorubačovi.“

Na druhý deň sa drevorubač zberal znovu do hory – a tu sa otvorila dvere a do izby vkročí mladý parobok. „Dobrá deň, pán drevorubač,“ pokloní sa. „Nevzali by ste ma na rok do služby?“

„Ach, syn môj, načože by si mi bol a čím by som ťa choval?“ odpovedá drevorubač. „Sám nemám čo jesť a v kúte, pozri, ešte mi plače i hĺba hladných detí.“

„Len ma vezmite. Za službu nechcem nič – a uvidíte, že so mnou sa vám začne vodiť lepšie.“

„Ozaj tak veľmi chceš?“ čudoval sa drevorubač. Nevládal však už ani uniesť sekeru, potešil sa, že ju má komu podať: „Vezmi teda sekeru a poď so mnou do hory.“

Parobok sa v hore hneď pustil do roboty. Drevorubač nestačil otvárať oči – čo by on sám nebol zrúbal za rok, bolo zrúbané do večera. Celá hora ľahla – a ešte parobok aj pekne poukladal drevo.

„Na zajtra nám už tuším neostala robota,“ vraví parobok, keď sa zvečeri. „Zajtra sa obzriem po robote niekde inde. Ale všetko, čo vyslúžim, donesiem – a bude to vaše.“

Parobok zmizol a drevorubač po jeho odchode iba krútil hlavou. Vari sa to Boh už nemohol dívať na jeho biedu a poslal mu takého rúčeho parobka?

Ďaleko-ďaleko odtiaľ mal svoje gazdovstvo veľký pán. Tristo stohov ešte nevymláteného zbožia mu stálo na poli a v chlievoch ležalo tristo kŕmnych volov a tristo tučných bravov. U toho pána sa na druhý deň prihlásil drevorubačov sluha a ponúkol sa za mlatca.

„A kde máš pomocníkov? Vari nechceš mlátiť iba sám?“ spýtal sa veľký pán.

„Kto mi s mlatbou pomôže, o to sa vy nestarajte – len povedzte, či ma beriete.“

Veľkému pánovi sa to zapáčilo – veď keď sa nemá starať o pomocníkov, nebude ich musieť ani platiť. Zvedavý bol iba, ako si sám seba cení tento jeden:

„A čo budeš žiadať ako plácu?“

„Nie veľa,“ odpovedá parobok. „Iba toľko, čo si z vášho gazdovstva odnesiem naraz na chrbte.“

Toto sa veľkému pánovi zapáčilo ešte viac.

Pomyslel si, že parobok toho veľa naraz neodnesie, a privolil:

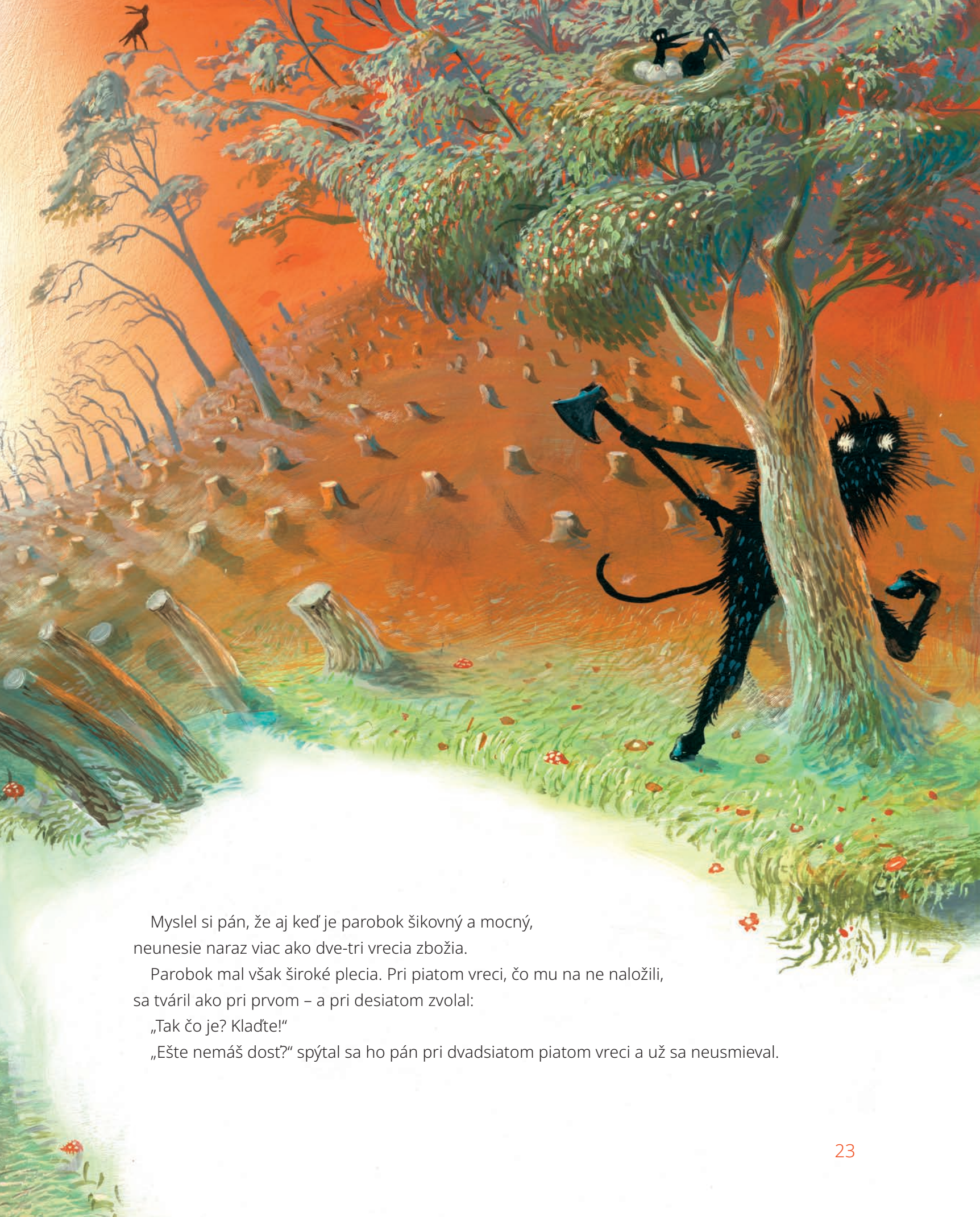
„Pusti sa teda do roboty!“

Náš parobok sa však do roboty nepúšťal hneď, do večera sa iba tak ponevial. Ale okolo polnoci, keď pán už spal, ozvalo sa zrazu okolo stohov „cup, cup, cup“ a „cap, cap, cap“. To mlátilo tritisíc cepov, s ktorými sa sem až z horúceho pekla prihnalo tritisíc čertov na pomoc svojmu kamarátovi. Do rána bolo zbožie z tristo stohov i vymlátené, i poznášané pod strechu.

Pán nechcel ráno veriť vlastným očiam. Potľapkal parobka, spokojne sa usmieval a skríkol na svojich sluhov:

„A teraz splním, na čom sme sa dohodli. Naložte mu na chrbát výmlatok – toľko, koľko unesie na jeden raz!“

Myslel si pán, že aj keď je parobok šikovný a mocný,
neunesie naraz viac ako dve-tri vrecia zbožia.

Parobok mal však široké plecia. Pri piatom vreci, čo mu na ne naložili,
sa tváril ako pri prvom – a pri desiatom zvolal:

„Tak čo je? Kladťe!“

„Ešte nemáš dost?“ spýtal sa ho pán pri dvadsiatom piatom vreci a už sa neusmieval.

„Akože by som mal dost?“ vraví parobok a povyskočí si. „Veď pozrite, ešte si vládzem i povyskočiť. Len kladte, kladte!“

Povyskočil si, kládli, znova si povyskočil, museli klásť ďalej. Dupkom vstávali pánovi vlasy na hlave, keď videl, že parobok má na pleciach už vrecia so všetkým zbožím a stodola je prázdna:

„Ach, teraz už máš vari dost!“

Parobok nevládal udržať smiech a znova si povyskočil:

„Dost? Chachacha! A na to ste prišli ako? Keď niet už zbožia, kladte, čo ešte je – a nenechajte ma tu podaromnici vyskakovať!“

Čo mal robiť veľký pán? Rozkázal, aby vyložili parobkovi na vrecia i vola.

Lenže museli postupne naložiť tristo volov – a parobok sa ďalej smial.

„Dočerta, ešte ti stále nie je dost?“ zvolal pán.

„Nehrešte tak škaredo, lebo sem naozaj privoláte dajakého čerta! Radšej nakladajte,“ povedal parobok a znova si povyskočil.

Naložili mu k tristo volom ešte aj tristo bravov a parobok sa len smial a vyskakoval a vyskakoval a smial. A volal:

„Čo ste prestali? Kladte!“

„Zľutuj sa, veď mi neostalo už nič, iba žena,“ zvolal napokon veľký pán a ukázal na prah domu, kde stála jeho zlostná žena a hrozila päťou.

„Tú si môžete nechať,“ povedal čert, keď sa na ňu pozrel. „Vy musíte byť asi svätec – ja by som pred takou zlostnou ženou možno zdupkal aj do pekla.“

A tak mu prišlo pána zrazu ľúto, že povedal jeho sluhom:

„Zhodte z môjho chrbta zo dva bravy, zo dva voly a zo dve vrecia. Ale nie viac!“

Zhodili sluhovia dva bravy, dva voly a dve vrecia – a s ostatným sa náš parobok pobral preč takým rezkým krokom, akoby neniesol vôbec nič.

A tak prešiel celý rok a čert stál znova na prahu drevorubačovej chalupy. „Tu je všetko, čo som za rok vyslúžil,“ zvolal. „Dúfam, že vám deti už teraz nepomrú hladom. A ja pomaly pôjdem. Končí sa mi u vás služba.“

Ďakoval drevorubač a za odchádzajúcim čertom ešte zavolať:

„Ale kým odídeš, aspoň mi prezrad, čo si zač. Nie si ty náhodou anjel?“

„Ej, bistú,“ zasmial sa čert. „Skoro ste uhádli. Anjel nie som, ale som čosi anjelovi veľmi podobný.“

S tým parobok zmizol a drevorubač sa nikdy nedozvedel, že to mu na Luciferov príkaz slúžil čert.

A odvtedy každý deň, keď prišla zbožná hodina,
kľakol si ten drevorubač, kľakla celá rodina –
a chválili Hospodina.

ČI ZA DOBRÉ TREBA ČAKAŤ DOBRÉ

Išiel raz jeden mlatec na mlatbu,
niesol si cepy a vrece a stretol vlka.
Vlk ho oslovil: „Hej, mlatec, kam
ideš s tými cepmi a vrecom?“

„Idem na mlatbu.“

„Skry ma do toho vreca!“

„A prečo chceš, aby som ťa skryl?“

„Honci ma naháňajú – chcú ma zabiť. Keď ma ochrániš, dobre sa ti odmením.“

Skryl mlatec vlka do vreca, poriadne vrece zaviazal, aby vlka ani náhodou nemohol zazrieť nijaký
honec – a vtom už honci idú oproti.

„Hej, mlatec, nevidel si tadiaľto ísť vlka?“

„Nie, nevidel.“

Honci sa pobrali ďalej a mlatec vraví vlkovi vo vreci:

„Už sú preč, ďalej ťa už neponesiem.“

„Dobre, tak ma vypusti.“

Vypustil mlatec vlka a vlk povedal:

„Vyhladol som v tvojom vreci – teraz tá, mlatec, zožeriem.“

Začudoval sa mlatec:

„A to už ako? Urobil som ti dobre, a ty sa mi ideš odmeniť zlým?“

„Nikdy za dobré nečakaj dobré,“ povedal vlk a chystal sa zožrať mlatca.

„Počkaj ešte, víčko!“ zvolal mlatec. „Počkaj ešte, kým stretneme niekoho, kto nám povie, či je to naozaj tak, ako vravíš, alebo je to inak.“

Vlk súhlasil. Nebol až taký hladný, aby musel mlatca zožrať hneď a zaraz, a okrem toho si bol istý, že nestretnú nikoho, kto by tvrdil čosi iné, ako tvrdí on.

Neprešli dlhý kus cesty a stretli bezzubého psa.

„Povedz nám, psíček, či je to na svete ozaj tak, že netreba za dobré čakať dobré?“

„Veru ozaj je to tak,“ povedal bezzubý pes. „Nik na svete sa ti za dobré neodmení dobrým.“

I ja, kým som bol mladý, dobre som slúžil svojmu gazdovi. Strážil som jeho dom vo dne i v noci – zďaleka sa mu vyhýbali zloději. Tak som minul svoj mladý vek a zaslúžil by som si, aby ma gazda v starobe doopatroval – lenže kdeže. Gazda si priviedol mladého psa a mňa vyhnal. Urob čertovi dobre a peklom sa ti odmení.“

„Vidíš, mlatec! Dozvedel si sa, že je to na svete tak, ako vravím,“ povedal vlk. „Teraz ťa už vari môžem zožrať.“

„Počkaj ešte!“ zvolal mlatec. „Nemusí mať každý taký mrcha osud ako tento pes. Poďme ďalej a porozprávajme sa ešte s niekým iným.“

Vlk si veril, nuž súhlasil.

Neprešli dlhý kus cesty a stretli krivého koníka.

„Povedz nám, koníček, či je to na svete ozaj tak, že netreba za dobré čakať dobré?“

„Veru ozaj je to tak,“ povedal krivý koník. „Nik na svete sa ti za dobré neodmení dobrým. I ja, kým som bol mladý, dobre som slúžil svojmu gazdovi. Spokojný bol so mnou, keď som mu ťahal kopcom naložený voz, a ešte som vládol aj hrdo cválať, keď ma zapriahol do koča. Ale raz mi zletelo brvno na nohu, okrível som – a gazda ma vyhnal. Vraj už nie som hoden ani za tú chovu. Za dobrotu na žobrotu.“

„Vidíš, mlatec! Dozvedel si sa, že je to na svete naozaj tak, ako vravím,“ povedal vlk. „Teraz sa už nemykaj, keď ťa budem žrať.“

„Počkaj!“ zvolal mlatec. „Spýtajme sa ešte dakoho tretieho!“ Neochotne síce – ale počkal vlk aj do tretice.

Neprešli dlhý kus cesty a stretli líšku. Všetky zuby mala ani nekrívala.

„Povedz nám, líštička, či je to na svete naozaj vždy tak, že netreba za dobré čakať dobré?“ spýtal sa mlatec líšky.

Hneď vedela figliarka líška, prečo sa jej to mlatec pýta. Veď i ona sama musela neraz fujazdiť pred pažravým vlkom a dávno čakala na vhodnú chvíľu, aby sa mu pomstila. Nedala však na sebe nič zvať a spýtala sa:

„A čo sa ti prihodilo, mlatec, že mi dávaš také otázky?“

„Nuž, to sa mi prihodilo,“ vraví mlatec, „že som stretol tohto vlka, keď ho naháňali honci. Boli by ho zabili, ale skryl som ho do vreca. No keď honci prešli a ja som ho z vreca zase vypustil, nie aby sa mi poďakoval – chystá sa ma zožrať. Hovorí, že nikdy vraj netreba za dobré čakať dobré. Skôr ako ma zožerie, chcem aspoň vedieť, či je to naozaj tak.“

„Je to tak!“ zvolal vlk. „Kedy si sa ty, líštička, niekomu odvdáčila za dobrý skutok dobrým skutkom? A kedy sa niekto za dobrý skutok odvdáčil tebe? Nikdy! Povedz mu to!“

„Poviem mu, poviem,“ zahundrala líška. „Len si to ešte musím usporiadať v hlave. Vravíš, víčko, že si utekal pred honcami? Ako si utekal?“

„Takto som utekal,“ povedal vlk a prebehol zopár ráz hore-dole.

„Aha, aha,“ povedala líška. „Ale ešte chcem presne vedieť, ako to bolo ďalej. Vravíš, víčko, že ťa mlatec ukryl pred honcami do svojho vreca? Ako ťa ukryl?“

„Takto ma ukryl,“ povedal vlk a vbehol do mlatcovho vreca.

„Ale vrece nemohlo ostať otvorené, aby honci nezazreli vlka! Ty, mlatec, si to vrece iste poriadne zaviazal. Ako si ho zaviazal?“

„Takto som ho zaviazal,“ povedal mlatec a poriadne zaviazal vrece.

„Nuž, to by sme mali,“ povedala líška. „Teraz už iba, milý mlatec, zober cepy a vymlát' z vlka dušu, aby ho naveky prešla chuť žrať tých, čo mu urobili dobre!“

Nebolo treba mlatcovi dvakrát radiť. Vzal cepy a začal nimi pretáňovať vrece.

Vlk vo vreci skuvíňal a prosil:

„Jaj, jaj! Prosím ťa, mlatec, už dost! Sľubujem ti, že ťa nezožeriem! Sľubujem, že sa zmením a budem sa za dobré už odplácať len dobrým!“

„Never mu,“ smiala sa líška. „A ešte mu pridaj.“

Poslúchol mlatec líšku a mlátil dovtedy, kým z vlka nevymlátil jeho nevďačnú dušu.

To je koniec. Chcete ešte iný?

Oženil sa šťastne ten náš mlatec

a dal svojej žienke na meniny

pekný líščí golier na kabátec.

DVANÁŠŤ MESIAČIKOV

Bola jedna matka a mala dve dievky: jednu vlastnú a druhú pastorkyňu. Svoju mala veľmi rada, ale na pastorkyňu sa nemohla ani pozrieť, hneď ju oči rozboleli od zlosti, a to iba preto, že Maruška bola krajšia ako jej Helena. Kto je pekný, nevie o svojej kráse – ani Maruška netušila, prečo sa macocha na ňu ustavične zlostí. Myslela si, že jej azda nebola v dačom dosť po vôli, a čoraz viac sa usilovala vo všetkom jej vyhovieť. Kým Helena sa iba fintila a šantila a po dvore sa presúšala a po ulici pretŕčala, Maruška sa zatiaľ po dome krútila a maslo mútila a priadla a tkala a šila a prala, trávu kosila, koňom nosila, krmila bravy, dojila kravy, varila i zametala a ešte na mnoho iných vecí pamätala – ale macocha sa na ňu nikdy ani neusmiala. Večne ju iba preklínala a hrešila – a iba z tej svojej vlastnej Heleny sa tešila. Ale darmo sa tešila – Maruška, aj keď iba trpela, bola zo dňa na deň krajšia. A Helena, aj keď si iba voľkala, bola zo dňa na deň škaredšia. Tu si raz macocha pomyslela: „Načo by som držala v dome peknú pastorkyňu? Keď prídu mládenci na vohľady, každému sa zapáči iba Maruša – a moju Helenu si ani nevšimnú.“

Poradila sa o tom aj s Helenou a vymysleli plán, ako sa Marušky zbavia.

Jedného dňa, bolo to hneď po Novom roku, pod nechty zachodila zima treskúca – dobreže nie až do srdca – a tu zrazu vraví Helena:

„Chod', Maruša, do hory a nazbieraj mi kytičku fialiek. Chcem ju mať za pásom, lebo sa mi veľmi zažiadalo voňať fialôčky.“

„Jajbože, milá sestra, čože ti to prišlo na um? Či to dakto slýchal, aby pod snehom rástli fialky?“ vraví úbohá Maruška.

„Čo odvrávaš, ty nevďačnica, keď ti Helenka dačo káže?“ oborila sa na Marušku macocha. „Ber sa do hory, a ak nedonesieš fialky, zabijeme ťa!“

A vtom už aj macocha s Helenou vystrčili Marušku von z chalupy a zachlopili za ňou dvere.

S nárekom sa poberala Maruška do hory. Snehu celé múry, nikde ľudskej stupaje. Blúdi ona v tom snehu vyše pásu, hlad ju morí, zima ju striasa, naľahko je iba odetá, prosí Pána Boha, aby ju radšej zobral zo sveta. A tu zazrela v diaľke svetlo.

Ide Maruška za svetlom, príde až na vrchol hory. Na vrchole hory veľká vatra horí, okolo vatry dvanásť kameňov a na kameňoch sedí dvanásť mužov. Traja sú v najlepšom veku, hoci už belofúzi, traja od nich o čosi mladší, traja ešte mladší a traja najmladší. Sedia ticho, nepohnú sa, len do ohňa dívajú sa. Bolo to dvanásť rodných bratov – dvanásť mesiačikov.

Na najvyššom kameni sedel práve Január. Vlasý aj fúzy mal biele ako sneh a v ruke držal dlhú palicu.

Osmelila sa Maruška a pristúpila bližšie. Poklonila sa a pekne poprosila:

„Dobrý muži, ľudia boží, zima ma trasie, mohla by som sa ohriať pri vašom ohníčku?“

Január prikývol a potom sa spýtal:

„A načo si prišla, dievka moja? Čo tu hľadáš?“

„Idem na fialky,“ odpovedala Maruška.

„Čo je to za rozum chodiť na fialky, keď je sneh?“ vraví Január.

„Veď viem,“ vraví Maruška. „Ale sestra Helena a macocha mi to prikázali. Keď nedonesiem fialky, zabijú ma. Pekne vás prosím, poradte mi, kde by som ich nazbierala?“

Zdvihol sa Január, popošíel o dva kamene, dal dlhú palicu do ruky plavovlasému bratovi, čo bol navidomoči zo všetkých najmladší, a povedal:

„Braček Marec, aj keď neprišiel ešte tvoj čas, sadni si na chvíľu na najvyšší kameň!“

Vymenili sa, braček Marec si sadol na najvyšší kameň a zamával dlhou palicou nad vatrou. Plameň z vatry vyšľahli do výšky, sneh navôkol sa začal topiť, bučky začali pučať a pod bučkami trávička zo zeme hučať, slniečko ukázalo teplú tvár – a bola jar. Vystrčili z trávičky kvietky svoje hlavičky – boli to fialky. Toľko ich všade začalo kvitnúť odrazu, až sa Maruške zdalo, že ktosi rozprestiera v tráve plachtu belasú.

„Chytro zbieraj, Maruška, chytro!“ prikazoval Marec.

Bodaj by Maruška nepočúvla takého švárneho plavovlasého mládenca. Chytro nazbierala kytičku fialiek, poďakovala sa pekne za pomoc a – hoci by tam najradšej bola ostala – náhlila sa, aby sa včas domov dostala.

Čudovali sa Helena i macocha, keď zazreli prichádzať Marušku s fialkami. Vpustili ju dnu – od fialiek začal voňať dom, i teplejšie bolo zrazu v ňom.

„No nie! Kdeže si ich natrhala v januári?“

„Tam, celkom na vrchole hory. Rozkvitlo ich tam pod bučkami toľko odrazu, akoby ktosi rozprestieral plachtu belasú.“

Či chceli, či nechceli, veriť tomu museli. Helena hneď vytrhla Maruške kyticu fialiek z ruky a zastrčila si ju za pás. Predtým k nim privoňala i materi dala privoňať, iba na Marušku sa už ani nepozrela.

Na druhý deň ráno však na ňu znova skríkla:

„Zachcelo sa mi jahôd! Choď mi ich, Maruša, nazbierať do hory!“

„Jajbože, milá sestra, čože ti to prišlo na um? Či to dakto slýchal, aby pod snehom rástli jahody?“ vraví úbohá Maruška.

„Čo odvrávaš, ty nevďačnica, keď ti Helenka dačo káže?“ oborila sa na Marušku macocha. „Ber sa do hory, a ak nedonesieš jahody, zabijeme ťa!“

A vtom už aj macocha s Helenou vystrčili Marušku von z chalupy a zachlopili za ňou dvere.

S nárekom sa poberala Maruška do hory. Snehu celé múry, nikde ľudskej stupaje – iba tie Maruškiné včerajšie. Podľa nich Maruška už vedela, kam má kráčať – zamierila k svetlu na vrchole hory. Ukonaná, premrznutá, ale trafila zas k ohňu a dvanástim mužom.

„Dobří muži, ľudia boží, zima ma trasie, mohla by som sa ohriať pri vašom ohníčku?“

Január znova prikývol a znova sa spýtal:

„A po čo si zase prišla, dievka moja?“

„Nazbierať jahôd,“ odpovedala Maruška a zapýrila sa od ostychu, že tých dobrých ľudí obťažuje už druhý raz.

„Čo je to za rozum chodiť teraz na jahody – v snehu jahody nerastú,“ vraví Január.

„Veď viem,“ vraví Maruška. „Ale sestra Helena a macocha mi to prikázali. Ak nenazbieram jahody, zabijú ma. Pekne vás prosím, poraďte mi, kde by som ich nazbierala?“

Znova sa zdvihol Január, podišiel o päť kameňov, dal dlhú palicu do ruky urastenému čiernovlasému bratovi a povedal:

„Braček Jún, aj keď neprišiel ešte tvoj čas, sadni si na chvíľu na najvyšší kameň!“

Vymenili sa, braček Jún si sadol na najvyšší kameň a zamával dlhou palicou nad vatrou. Plamene z vatry vyšľahli do trikrát takej výšky ako včera, sneh navôkol sa začal topiť, na všetkých stromoch hory sa zrazu listy treli o listy a v lístí vyspevovali vtáacie zbory aj vtáci-sólisti, v tráve pod bučkami zahýrili farbami stá a stá kvetov – a bolo leto. Navôkol vatry sa to zabelelo, ako keď niekto na zem hrst hviezdíček hodí – a biele hviezdíčky hneď menili sa na jahody.

„Chytro zbieraj, Maruška, chytro!“ prikazoval Jún.

Bodaj by Maruška nepočúvla takého švárneho čiernovlasého mládenca. Chytro nazbierala plný krčiažtek jahôd, poďakovala sa pekne za pomoc a – hoci by tam najradšej bola ostala – náhlila sa, aby sa včas domov dostala.